

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΝ
ΑΘΗΝΩΝ
ΕΡΕΥΝΗΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ
ΛΕΥΚΩΝΤΗΣ ΑΝΚΑΘΗΤΗ

ΙΔΡΥΤΗΣ ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ

ΤΟΜΟΣ ΤΕΣΣΑΡΑΚΟΣΤΟΣ ΕΒΔΟΜΟΣ
ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ - ΙΟΥΝΙΟΣ
1950

ΙΩΑΝΝΗΣ Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΣ & ΣΙΑ Α.Ε.
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ "ΕΣΤΙΑΣ",
38 - ΟΔΟΣ ΤΣΩΡΤΣΙΛ - 38
ΑΘΗΝΑΙ

ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

SOEREN KIERKEGAARD

ΤΟ ΣΥΜΠΟΣΙΟ*

ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΗΣ: Κ. Θ. ΠΑΠΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ

“Όσο πιο μορφωμένη είναι ή γυναίκα, τόσο και πιο διασκεδαστική είναι· γιατί όσο πιο πολλές ικανότητες έχει, τόσο και πιο πολλή φαντασία· κι’ όσο πιο πολλή φαντασία έχει, τόσο πιο πολύ παροργίζεται στη στιγμή κ’ έτσι ή σύγχυσι ξεσπά την επόμενη στιγμή. Στη διάρκεια της ζωής, σπάνια έχει κανείς την ευκαιρία να ιδή αυτό το διασκεδαστικό θέαμα, γιατί αυτή ή τυφλή ύποταγή στα καπρίτσια μιας γυναίκας είναι πολύ σπάνια. Ένας λιγωμένος βοσκός είναι ικανός για τέτοια ύποταγή, γιατί του λείπει ή ικανότης να διακρίνη το άστειο. Η ιδανικότης που έχει σε μία στιγμή ένθουσιασμού μία νέα κοπέλλα δεν απαντάται ούτε στους θεούς, ούτε στους άνδρες· είναι λοιπόν πιο διασκεδαστικό να πιστεύουμε και να ένθαρρύνουμε μία κοπέλλα

“Η διασκεδάσι λοιπόν δεν έχει το ταίρι της, καθώς είπα. Ναι, το ξέρω, μου ήταν αδύνατο κάποτε να κοιμηθώ τη νύχτα, μόνο και μόνο συλλογιζόμενος σε τί άτελείωτες περιπλοκές θα ριχνόμουν από λάθος της πολυαγαπημένης μου ή από τον ζήλο μου να την υπηρετήσω ταπεινά· γιατί κ’ εκείνος που ποντάρει στη λοταρία άκόμα, δε μπορεί να φθάση σε τόσο παράδοξους συνδυασμούς, σ’ άσους ή παθιασμένους έραστής. Κ’ είναι βέβαιο πως κάθε γυναίκα έχει τη δυνατότητα να υπερβάλλη έαυτην και να βρίσκη έξηγήσεις στον παραλογισμό με χάρη, με κυνισμό, με σιγουριά που μόνα ταιριάζουν στο άσθενές φύλο. “Οδηγημένος από μίαν έγνοια εϋθύτητος, κάθε έραστής το κάνει καθήκον του να ανακαλύψη όλες τις χάρες συγκεντρωμένες στην πολυαγαπημένη του. “Όταν κανείς βρίσκεται μπρός σε μία τέτοια ιδιοφυα δεν την αφήνει στην κατάσταση της καθαρής δυνατότητος, απεναντίας την αναπτύσσει μέχρι δεξιοτεχνίας. Δεν έχω ανάγκη, ούτε και μου είναι δυνατό να πω περισσότερα, μά, μένοντας στο πλαίσιο της γανικότητος, όλος ο κόσμος μπορεί να με καταλάβη. “Όπως μερικοί διασκεδά-

ζουν να χορεύουν μ’ ένα σκουπόξυλο στηριγμένο πάνω στη μύτη τους, ή μ’ ένα ποτήρι γεμάτο στο κεφάλι, χωρίς σταλαγματιά να χυθή, ή χορεύουν ανάμεσα σ’ αυγά χωρίς να τά σπάσουν, ή επιδίδονται σ’ άλλες άσκήσεις ωφέλιμες και διασκεδαστικές, έτσι, και όχι άλλοιως, ο έραστής βρίσκει στη συναναστροφή με την πολυαγαπημένη του την πιο άνεκτίμητη απόλαυσι και την πιο ένδιαφέρουσα μελέτη. “Από έρωτικής άπόψεως, πιστεύουν σ’ αυτήν άπολύτως κι όχι μόνο στην πιστότητά της—γιατί άπ’ αυτό πολύ γρήγορα θα κουραζόντανε,—μά πιστεύουν άπολύτως σ’ όλες της τις έκρήξεις άσπίλου ρωμαντισμού, όπου θα έκινδύνευε να καταποντισθή άν δεν νοιαζόντανε να της έτοιμάζουν μίαν άσφαλιστική δεικλίδα, άπ’ όπου ξεφεύγουν στεναγμοί, δνείρα, ρωμαντικά τραγούδια που πνίγουν τον έραστή μέσα σε κύματα εϋδαιμονίας. Την έξιςώνουν με το θαυμασμό τους, προς την ‘Ιουλιέττα, με μόνη τη διαφορά πως κανείς δε σκέφθηκε να θίξη ούτε μιά τρίχα της κεφαλής του Ρωμαίου. “Από διανοητικής άπόψεως, την πιστεύουν ικανή για όλα, κι άν τύχη και πέσουν σε καλήν έκλογή, ως που να πής τρία, βρίσκονται μπρός σε μιά γυναίκα των γραμμάτων έτοιμη να γεννήση μυθιστόρημα· ύστερα με το χέρι πάνω από τα μάτια έκστασιάζονται μπρός στα κατορθώματα της μαύρης κοτούλας. Δεν μπορώ να καταλάβω πως ο Σωκράτης δεν έπροτίμησεν αυτό, παρά να καυγαδίξη με την Ξανθίππη... Μά όχι, το βλέπω ήθελε ν’ άσκειται, όπως ο σταυλίτης που κι όταν έχη το πιο καλογυμνασμένο άλογο, πάλι το τσιγγάει για ναβρη την ευκαιρία να το ξαναδαμάση.

Θάθελα να μιλήσω πιο συγκεκριμένα, για να διαφωτίσω μιά περίπτωση πολύ ένδιαφέρουσα. Μιλούνε πολύ για την πιστότητα της γυναικός, μά σπάνια μιλούνε καθώς πρέπει. “Από μίας άπόψεως καθαρά αισθητικής, είναι καθαρή ποιητική φαντασία· φάντασμα που διασχίζει τη σκηνή άναζητώντας τον πολυαγαπημένο, μά όταν

* Συνέχεια απ’ το προηγούμενο.

τάν βρῆ, σάν ἔλθῃ, ἢ αἰσθητική δέν ἔχει πιά τό λόγο. Ἡ ἀπιστία τῆς γυναίκος, πού ἀντιτίθεται εὐθέως σ' αὐτή τήν πιστότητα πού εἶπαμε παραπάνου, ἐξετάσθηκε στήν οὐσία της ἀπό ἠθικῆς ἀπόψεως, ἐνῶ ἀντιστρόφως ἡ ζηλοτυπία τοῦ ἀνδρός ἐμφανίζεται πάντοτε μέ τά χρώματα τραγικοῦ πάθους. Νά λοιπόν τρεῖς περιπτώσεις, δῆλ' ἢ κατάστασι μένει εὐνοϊκή στίς γυναῖκες, γιατί οἱ δυό ἐξαιροῦν τήν πιστότητα κ' ἡ τρίτη τήν ἀπιστία. Ἡ πιστότης τῆς γυναίκας εἶναι μεγαλύτερη ἀπ' ὅτι ἔμπορεῖ νά φαντασθῆ κανεῖς, ἐνόσω δέν εἶναι σίγουρη γιά τόν ἐραστή· ἀκόμα πιά ἀσύλληπτα μεγάλη δταν ὁ ἐραστής τῆ συγχώρη· ἡ τρίτη περίπτωσι εἶναι ἡ ἀπιστία. Ὅταν ἔχη κανεῖς ἀρκετό πνεῦμα καί τήν ἐλευθερία νά σκέπτεται, εἶν' εὐκολο, ὕστερ' ἀπ' ὅσα εἶπα, νά δικαιώσῃ τῆ γνώμη περί ἀστειότητος.

Ὁ νέος φίλος μας, πού ἡ ἀρχή τοῦ λόγου τοῦ μέ παραπλάνησε, ἐφάνηκε πῶς ἠθελεν ἀπ' ἐδῶ νά ἀρχίσῃ, μιά ἐτρόμαξεν ἀπό τή δυσκολία καί τήν ὑπερπήδησε. Κι ὁμως ἡ ἐξήγησι δέν εἶναι τόσο δύσκολη ἀν πραγματικά οὐσχετίσθον τόν αὐτοχον ἐρωτα μέ τό θάνατο, κι ἂν ἔχουν ἀρκετή σοβαρότητα ὥστε νά δόσουν συνέχεια στή σκέψιν αὐτή· γιατί χρειάζεται πολλή σοβαρότης, ἀν θέλῃ κανεῖς νά ἰδῆ τήν ἀστειότητα. Καί τί λόγια μποροῦν νά βγοῦν ἀπό τό στόμα μιᾶς γυναίκος ἢ ἐνός ἀνδρός γυναικωτοῦ; Τά λόγι' αὐτά εἶναι ἐκρήξεις τοῦ ἀπολύτου, πού λεγόμενα μέ στόμφο καί μεγάλη σιγουριά, εἶναι βέβαιο πῶς θά προκαλέσουν χειροκροτήματα. Μ' ὄλο πού πρόκειται περί ζωῆς καί θανάτου τά λόγι' αὐτά ἔχουν τήν ἀξίωσι νά καταβρόχθισθοῦν ἀμέσως σά γλύκισμα· μ' ὄλο πού ἐνδιαφέρουν τῆ ζωῆ ὀλόκληρη, δέν περιέχουν καμμιάν ὑποχρέωσι γιά τόν ἀποθνήσκοντα, μιά τό πολύ-πολύ παρακινοῦν τοὺς παρισταμένους νά σπεύσουν εἰς βοήθεια τοῦ ἐτοιμοθανάτου. Ἄν ἕνας ἀντρας ἐβγαζε τέτοιο λόγο θάταν ἐνοχλητικός ἀκόμα καί ὑπερβολικά περιφρονησίμος, ὥστε δέ θά μποροῦσε νά γελᾷ κανεῖς μαζί του. Ἡ γυναίκα, πού, ἀντιθέτως, εἶναι ἰδιοφυῖα καί στήν ἰδιοφυῖα της γεμάτη χάρι, εἶναι διασκεδαστική σ' ὅλη τῆ γραμμῆ. Ἔτσι λοιπόν, ἡ πολυαγαπημένη πεθαίνει ἀπό ἐρωτα—αὐτό εἶναι βέβαιο· δέν τῶπε κ' ἡ ἴδια; Ἐδῶ ἐκδηλώνεται τό πάθος της, γιατί ἡ γυναίκα εἶναι ἀνθρωπος, εἶναι τοῦλάχιστον ἀνθρωπος ὅσο γιά νά πῆ πράγματα, πού πιθανῶς κανεῖς ἀντρας δέ θάταν ἀνθρωπος νά τά πρᾶξῃ. Ἀνθρωπος εἶναι. Λέγοντας αὐτά, τήν ἐξετάζω ἀπό ἠθικῆς ἀπόψεως. Κάντε τό ἴδιο, ἀγαπητοί σύντροφοι τοῦ γλεντιοῦ, καί θά καταλάβετε τότε τόν Ἀριστοτέλη(1). Σημειώνει εὐλόγως ὅτι ἡ γυναίκα εἶναι δυσκολομεταχείριστη στήν τραγωδία. Εἶναι ἐξ αὐτοῦ προφανές ὅτι εἶχε τῆ θέσι της σ' ἕνα ἰντερμέτζο πα-

θητικό καί σοβαρό, ὄχι σέ ἔργοι τρίπρακτο, ἀλλά σ' ἕνα δραματικό σκέτος διαρκείας μισης ὥρας. Λοιπόν πεθαίνει. Μά, γι' αὐτόν τό λόγο, δέ θάταν ἰκανή νά ξαναρχίσῃ ν' ἀγαπᾷ; Γιατί ὄχι, ἀν κατάστῃ δυνατὸ νά τῆς ξαναδοθῆ ζωῆ; Ἄν ἐπανέλθῃ στή ζωῆ, εἶναι λοιπόν νέο πρόσωπο, ἕνα πρόσωπο ἐντελῶς διαφορετικό, πού ἀγαπάει γιά πρώτη φορά. Καί τότε τί τό ἐκπληκτικό; Ὁ θάνατε! μεγάλη ἡ δύναμη σου! Ὅστε τό πιδ ἰσχυρὸ ἐμετικό, οὔτε τό πιδ δραστήριο καθαρτικό δέ θάταν ἰκανά νά τὰ ξεκαθαρίσουν ἔτσι ὅλα! Ἡ σύγχυσι εἶναι μεγαλειώδης, ἀρκεῖ νά τῆς δόσουν προσοχή καί νά μὴν τῆ λησμονήσουν. Ἐνας πεθαμένος εἶναι μιά μορφή ἀπό τίς πιδ διασκεδαστικές πού μπορεῖ κανεῖς νά συναντήσῃ στή ζωῆ.

Εἶναι παράξενο πού δέν τονέ χρησιμοποιοῦνε πιδ πολύ στή σκηνή. Στή ζωῆ ἔχει κανεῖς τήν εὐκαιρία ἀπό καιροῦ σέ καιρὸ νά συναντᾷ πεθαμένους. Ἐνας ἀνθρωπος πού παρὰ τρίχα ἐγλύτωσεν ἀπό τήν ἀσφυξία προκαλεῖ κιάλας κωμική περιέργεια, μιά ἕνας πραγματικά πεθαμένος ξεπερνάει σέ διασκεδαστικότητα τό δριο πού θά ἐδικαιοῦτο νά περιμένη κανεῖς. Δέ χρειάζεται παρὰ νά προσέξῃ κανεῖς. Ἐγὼ ὁ ἴδιος ἀρχισα πραγματικά νά τό κάνω μιά μέρα πού πέρναγα τοὺς δρόμους μ' ἕνα φίλο. Βαδίζοντας διασταυρώσαμε ἕνα ζευγάρι. Ἀπὸ τήν ἐκφρασί του ἐσυμπέρανα πῶς ὁ φίλος μου τοὺς ἐγνώριζε καί τόν ἐρώτησα. «Βέβαια, μοῦ ἀπάντησε, πολὺ καλὰ τοὺς γνωρίζω, ἰδίως τὴν κυρία, γιατί ὑπῆρξεν ἡ μακαρίτισσά μου!»—«Ποιά μακαρίτισσα;», ἐρώτησα.—«Μά ὁ πρῶτός μου πεθαμένος ἔρως. Ναι, ἦταν μιά περίεργη ἱστορία. Λέει: πεθαίνω, καί στή στιγμή φεύγει, πού ἦταν ἀρκετὰ φυσικό, μέ τό θάνατο, ἀλλοιώτικα θά μπορούσα νά σκλαβώσω κεφάλαια σὸ ταμείο χηρῶν, γιά νά τῆς ἀσφαλίσω τῆ ζωῆ. Ἦταν ὑπερβολικά ἀργά, ἦταν πεθαμένη καί πεθαμένη ἔμενε· τώρα πλανῶμαι, πού λέει κι ὁ ποιητής, ζητώντας, τοῦ κάκου, τὸν τάφο τῆς πολυαγαπημένης γιά νά τῆς κάνω θυσία ἕνα δάκρυ». Νά λοιπόν αὐτὸς ὁ ἀνθρωπος καταβεβλημένος, ἀφημένος μόνος στὸν κόσμο, ἀν καί κάπως παρηγορημένος πού ξαναβρῆκε τήν πολυαγαπημένη του μεταφερμένη στούς εὐδαίμονες κόλπους τοῦ ὑπερέραν, ἀν ὄχι ἀπὸ ἕναν ἄλλο, τοῦλάχιστον μ' ἕναν ἄλλο. Τί τόχη πού σοῦ τὴν ἔχουν αἱ κοπέλλες, σκεπτόμουν, πού εἶναι ἀπαλλαγμένες ἀπὸ τήν ὑποχρέωσι νά θάβονται κάθε φορά πού πεθαίνουν! Κι ἀν ὡς τώρα οἱ γονεῖς θεωροῦσαν τ' ἀγόρια πῶς στοιχίζου πιδ ἀκριβά, ἔτσι, μέ τὴν ταφή κάθε πού πεθαίνουν ἀπὸ ἐρωτα, τὰ κορίτσια θά μπορούσαν νά στοιχίζου ἀκόμα ἀκριβώτερα. Μιά ἀπλή περίπτωσι ἀπιστίας κάθε ἄλλο παρὰ τόσο διασκεδαστική εἶναι· ἀν, παραδείγματος χάρι, μιά γυναίκα ἐρωτευθῆ ἕνα τρίτο καί πῆ σὸ σὺζυγὸ τῆς: «Δέ μπορῶ, σῶσέ με ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ μου!»

(1) Σ. Μ. Ἀριστοτέλους : Ποιητικὴ κεφ' 15.

Νὰ πεθάνῃ ἀπὸ θλίψι πού ὁ ἔραστής της πρόκειται νὰ ταξιδέψῃ γιὰ τὶς Ἀντίλλες. ν' ἀποφασίζῃ, παρὰ τὴ θέλησί της, νὰ τὸν ἰδῇ πού φεύγει κ' ὕστερα, σὰν ξαναγυρίσῃ, ὄχι μόνο νὰ ναι πεθαμένη γι' αὐτόν, μὰ νὰ ναι κ' αἰώνια προσκολλημένη σ' ἕναν ἄλλο — νὰ σίγουρα ἢ πὶο παράξενη τύχη πού μπορεῖ νὰ ἐπιφυλάσῃ μιᾷ γυναίκα στὸν ἔραστή της! Καὶ τί τὸ παράξενο λοιπόν, ἂν ὁ δυστυχισμένος αὐτὸς ἄντρας δὲ βρίσκει πιά ἄλλου παρηγοριά παρὰ στὴν ἐπώδω ἐνὸς παληοῦ Δανικοῦ τραγουδιοῦ τῶν ἄρραβῶνων: «Ζήτω γιὰ σένα καὶ γιὰ μένα, αὐτὴ τὴν ἡμέρα δὲ θὰ τὴ λησμονήσω ποτέ!»

Μὴ μοῦ κακιώγετε, ἀγαπητοί μου φίλοι, ἂν ἐμίλησα πολλὰ κι ἄς ἀδειάσουμε τὰ ποτήρια στὴν ὑγεία τοῦ ἔρωτος καὶ τῆς γυναικός. Εἶναι ὠραία καὶ χαριτωμένη, δταν κανεὶς τὴν κοιτᾷ σὰν αἰσθητικὸς — αὐτὸ εἶν' ἀναμφισβήτητο. Τόχουν πεῖ συχνά, τὸ ξαναλέω ἄλλη μιὰ φορά: δὲν πρέπει κανεὶς νὰ μείνῃ ἔως ἐδῶ, ἀλλὰ νὰ προχωρήσῃ μακρύτερα. Κοιτᾷχτε τὴν ἀπὸ ἠθικῆς ἀπόψεως καί, ξεκινώντας ἀπ' αὐτοῦ, θὰ βρῆτε τὴν ἀστείότητα. Ἀκόμη κι ὁ Πλάτων (1) κι ὁ Ἀριστοτέλης (2) ἐθεώρησαν τὴ γυναίκα ὡς μορφή ζωῆς ἀτελοῦς, συνεπῶς ὡς δὲν παράλογο, πού βέβαια σ' ἕναν ὑπέρτερον κόσμον θὰ ἀναχθῆ μιὰν ἡμέρα σὲ μορφή ἀνθρώπου, ἀλλὰ σ' αὐτὴν ἐδῶ τὴ ζωὴ πρέπει νὰ τὴν πάρουμε τέτοια ποῦνια, ἀτελής μορφή ζωῆς δηλαδή. Τί θ' ἀπογίνῃ θὰ τὸ ἰδοῦμε πολὺ γρήγορα, γιὰ αὐτὴ, ὄχι μόνο δὲν ἰκανοποιεῖται μὲ τὴν αἰσθητικὴ ἀποψι, ἀλλὰ ἢ ἴδια προχωρεῖ μακρύτερα καὶ γυρεῦει νὰ χειράφετηθῇ ἀπὸ τὴν αἰσθητικὴ μόνον πού τὸ λέει εἶναι κι ὄλας ἄνθρωπος. Ἄν τὸ καταφέρῃ νὰ χειράφετηθῇ, τότε πιά ἢ ἀστειότης θὰ ξεπεράσῃ κάθε μέτρο.

Ἄν τὸ Κωνσταντῖνος ἐτελείωσεν, ἐκάλεσεν ἀμέσως τὸ Βίκτωρα Ἐρημίτη ν' ἀρχίσῃ κι ὁ Βίκτωρ ἐμίλησεν ἔτσι:

Ξέρετε πῶς ὁ Πλάτων ἀποδίδει χάριτες στοὺς θεοὺς γιὰ τέσσερα πράγματα (3), ἐκ τῶν ὁποίων τὸ τελευταῖο εἶναι ὅτι ὑπῆρξε σύγχρονος τοῦ Σωκράτη. Γιὰ τὰ τρία πρῶτα πού ἀναφέρει (4), ἕνας ἄλλος Ἕλληνας φιλόσοφος (5) εἶχεν ἐκφράσῃ προγενέστερα τὴν εὐγνωμοσύνη του στοὺς θεοὺς, ἐξ οὗ βγάξω τὸ συμπέρασμα πῶς τὰ πράγματ' αὐτὰ ἀξίζαν τὸν κόπο. Ἄλλοίμονο! Ἄν κ' ἐγὼ ἤθελα νὰ εὐχαριστήσω τοὺς θεοὺς, κατὰ τὸν τρόπο τῶν Ἑλλήνων, θὰ μπορούσα νὰ τὸ κάμω, ὄχι γιὰ ὅσα μοῦ χάρισαν, ἀλλὰ γιὰ

ὅσα μοῦ ἀρνήθηκαν. Θέλω λοιπόν νὰ συγκεντρωθῶ γιὰ νὰ τοὺς εὐχαριστήσω γιὰ τὸ μόνο ἀπ' αὐτὰ τ' ἀγαθὰ, πού μοῦ ἐχάρισαν: ὅτι ἐγεννήθηκα ἄνδρας κι ὄχι γυναίκα.

Ἡ φυσικὴ κατάστασι τῆς γυναικός εἶναι τόσο παράξενη, ἀποτελεῖται ἀπὸ στοιχεῖα τόσα περίπλοκα, πού κανεὶς χαρακτηρισμὸς δὲ μπορεῖ νὰ τὴν ἐκφράσῃ πλέρια καὶ οἱ πολυάριθμες ἰδιότητες πού τὴν ἐκουκουλῶνουν εἶναι τόσο ἀντιφατικὲς μεταξὺ τῶν, πού μόνον αὐτὴ εἶναι στὸν κόσμον ἰκανὴ νὰ τὶς σηκῶνῃ καί, — τὸ χειρότερο, — νὰ βρίσκῃ κ' εὐχαρίστησι. Ὅτι, στὴν πραγματικότητα, ἔχει ἕνα ρόλο κατώτερο ἀπὸ τοῦ ἀνδρός, αὐτὸ δὲν ἀποτελεῖ τὴν δυστυχία της, οὔτε καὶ πού θὰ τὸ ἐμάθαιεν αὐτό· γιὰ τὴ διάπιστῶσι αὐτὴ εἶναι ὑποφερτὴ. Ὅχι ἢ δυστυχία της εἶναι ὁ παραλογισμὸς ὁποῦ ὁ ρωμαντισμὸς κατάντησε τὴ ζωὴ της. Πραγματικὰ μιὰ στιγμή ἢ γυναίκα εἶναι τὸ πᾶν καὶ τὴν ἐπόμενη στιγμή δὲν εἶναι τίποτε, χωρὶς ποτέ κανεὶς νὰ μάθῃ τί ρόλο παίζει πραγματικὰ. Κι ὁμοίως αὐτὸ δὲν εἶναι ἀκόμα ἢ πραγματικὴ τῆς δυστυχίας, πού ἔγκειται ἀκριβῶς εἰς τὸ ὅτι ποτέ δὲ μπορεῖ νὰ τὴ γνωρίσῃ, γιὰ εἶναι γυναίκα. Ὅσο γιὰ μετὰ, ἂν ἤμουν γυναίκα, θὰ προτιμοῦσα νὰ ζοῦσα στὴν Ἀνατολή, σκλάβο· γιὰ νᾶσαι — οὔτε λίγο οὔτε πολὺ — σκλάβο εἶναι κάτι, μπρὸς στὸ χάος καὶ τὸ μηδέν.

Ἀκόμα κι ἂν ἢ ζωὴ μιᾶς γυναικός δὲν ἔκλεινε τόσες ἀντιφάσεις, ἢ προτίμησι ὁποῦ ἔχει καὶ πού, καθὼς νομίζεται, τῆς ἀνήκει δικαιωματικὰ ὡς γυναίκα, προτίμησι πού δὲν τὴν ἐμοιράζεται μὲ τὸν ἄνδρα, ἀρκεῖ νὰ δείξῃ τὸ παράλογο τῆς θέσεώς της. Ἡ προτίμησι αὐτὴ εἶναι ἢ εὐγένεια, ἢ ἔρωτικὴ, ἔννοω, εὐγένεια. Ταιριάζει στὸν ἄνδρα νᾶν' εὐγενικὸς πρὸς μιὰ γυναίκα. Καὶ ἢ τέχνη αὐτὴ συνίσταται στὸ νὰ κατατάσῃ κανεὶς στὴν κατηγορία τοῦ φανταστικοῦ, τὸ πρόσωπο στὸ ὁποῖον δείχνει εὐγένεια. Γι' αὐτόν τὸ λόγο εἶναι προσβολὴ νᾶσαι εὐγενὴς πρὸς ἕναν ἄντρα, ἀφοῦ δὲν τοῦ χρειάζεται καθόλου αὐτοῦ τοῦ εἴδους ἢ εὐγένεια. Ἀντιθέτως αὐτὲς αἱ τιμὲς τῆς εὐγενείας εἶναι φόρος ὀφειλόμενος στὸ ἀσθενὲς φύλο, τιμὴ πού τοῦ ταιριάζει περίφημα. Ἄλλοίμονο! ἄλλοίμονο! Τὸ πρᾶγμα δὲν θάταν πολὺ ἀνησυχητικὸ, ἂν ἦτανε μόνον λίγοι ἰσπότες πού νὰ δείχνουν ἀγένεια πρὸς τὶς γυναῖκες. Μὰ δὲν εἶν' ἔτσι. Κατὰ βάθος, ὄλοι οἱ ἄντρες εἶναι εὐγενεῖς, κι ὁ καθένας χωρὶς νὰ τὸ θέλῃ. Μ' ἄλλους λόγους, ἢ ἴδια ἢ φύσι τῶν πραγμάτων ἐπροίκισε τὸ ἀσθενὲς φύλον ἔτσι. Ἀφ' ἑτέρου, ἢ γυναίκα δέχεται αὐτομάτως τὶς τιμὲς τῆς εὐγενείας. Ἄλλο κακὸ ἐτοῦτο, γιὰ ἂν ἐπρόκειτο γιὰ μερικὲς μόνον γυναῖκες, θάταν ἄλλη ἢ ἐξήγησι. Καὶ πάλιν ἐμφανίζεται ἢ εἰρωνία τῆς ζωῆς. Ἄν αὐτοῦ τοῦ εἴδους ἢ εὐγένεια, ἢ ἔρωτικὴ, ἂν τὴν ποῦμε, εὐγένεια ἀνταποκρινόταν σὲ κάτι πραγματικὸ, θάπρεπε νᾶναι ἀμοιβαία καὶ τότε θὰ μπορούσε

(1) Σ. Μ. Στὸ διάλογο «Τίμαιος» 14.

(2) Σ. Μ. «Πολιτικά» 1, 13.

(3) Σ. Μ. Στὸς «Νόμους» III 19, 17.

(4) Σ. Μ. Πρῶτο ὅτι γεννήθηκε ἄνθρωπος κι ὄχι ζωὸ, δεύτερο ὅτι γεννήθηκε ἄνδρας κι ὄχι γυναίκα, τρίτο ὅτι γεννήθηκε Ἕλληνας κι ὄχι βάρβαρος.

(5) Σ. Μ. Ὁ Θαλῆς.

ν' ἀποβῆ ἢ ἐπίσημη ἔνδειξι προτιμήσεως, ἀποδιδόμενη στήν ὁμορφιά, στήν ἐξουσία, στήν πανουργία ἢ στή δύναμι. Μὰ δὲν εἶν' ἔτσι. Αὐτὴ ἡ εὐγένεια εἶναι προνόμιό τῆς γυναικὸς καὶ τὸ γεγονός ὅτι τὴν δέχεται ἔτσι χωρὶς σκέψι ἐξηγεῖται ὡς φροντίδα ποῦ λαβαίνει πάντα ἡ φύσι ὑπὲρ τοῦ ἀδυνάτου, ὑπὲρ τοῦ πλάσματος αὐτοῦ ποῦ τοῦ ἐφέρθηκε σὰ μητριά καὶ σὸ ὁποῖον παρέχει βοήθεια μεγαλύτερη ἀπὸ κάθε ἀντάλλαγμα: τὴ φαντασίωσι. Μὰ ἡ φαντασίωσι αὐτὴ τῆς ἀποβαίνει μοιραία. Δὲν εἶναι ἡ πρώτη περίπτωση ποῦ ἡ φύσι ἔρχεται εἰς βοήθεια τοῦ δυστυχισμένου καὶ τὸ παρηγορεῖ, ἀφήνοντάς το νὰ φαντάζεται πὼς εἶναι τὸ ὠραιότερο πλάσμα ποῦ ὑπάρχει στὸν κόσμο. Στὴν περίπτωσιν αὐτὴ ἡ φύσι ἐπανορθώνει ὄλο τὸ κακό, γιατί αὐτὸ τὸ πλάσμα ἔχει παραπάνου ἀπ' ὅ,τι μπορούσε νὰ ἐπιθυμήσῃ. Μὲ τὸ νὰ φαντάζεται κανεὶς πὼς κατέχει τέτοια εὐτυχία, φθάνει σὸ συμπεράσμα πὼς ἐγλύτωσεν ἀπὸ τὴν ἀθλιότητα, ἀλλὰ, χάνοντας τὸ λογικό του, κάτου ἀπ' αὐτὴ τὴν ψευδαίσθησι, καταντᾷ παίγνιο πὶο βαθύτερης ἀκόμα εἰρωνίας. Ἡ γυναῖκα κάθε ἄλλο εἶναι παρά στερημένη αὐτὸ τὸ πλεονέκτημα τοῦ ἀναπήρου, ἀλλὰ ὑπὸ τὴν ἔννοια ὅτι ποτὲ δὲ μπορεῖ νὰ βγῆ ἀπὸ τὴ φαντασίωσι, ὅπου γιὰ παρηγόρια τῆς, τὴν ἐπροίκισεν ἡ φύσι.

Ἄν θελήσῃ κανεὶς νὰ συνοψίσῃ τὴν ὑπόστασι τῆς γυναικὸς, σὸ σύνολό τῆς, ἐξαιρώντας τίς κρίσιμες στιγμές, προκύπτει ἐντύπωσι φανταστική. Οἱ κρίσιμες στιγμές τῆς ζωῆς μιᾶς γυναῖκας ἔχουν νόημα ἐντελῶς ἄλλο παρά τοῦ ἀντρός, γιατί σ' αὐτὴν ἐπιφέρουν ὀλοκληρωτικό ἀναποδογύρισμα. Στὰ ρομαντικά δράματα τοῦ Tieck⁽¹⁾ συναντᾶται ἕνα πρόσωπο ποῦ ἀπὸ βασιλεὺς τῆς Μεσοποταμίας κατάντησε μπακάλης στὴν Κοπευχάγη. Ἔτσι φανταστικὴ ἐμφανίζεται ἀκριβῶς ἡ πορεία κάθε γυναικείας ὑπάρξεως. Ἔτσι καὶ ἡ ζωὴ τῆς Δεσποινίδος Τζουλιάνας συνοψίζεται στὰ ἔξῃς: αὐτοκρατόρισα ἄλλοτε στὰ ἀπέραντα βοσκοτόπια τοῦ ἔρωτος, τιτοκάτοχος βασίλισσα ὄλων τῶν ἐκκεντρικότητων τῆς γελωτοποιίας καὶ νῦν Κυρά-Πέτερσεν στὴ γωνία τῆς παρόδου Μάτστου⁽²⁾.

Ὅσο εἶναι στὴν παιδικὴ ἡλικία, ἡ κοπέλλα δὲν ἀπολαύει τόσων περιποιήσεων ὅσων τὸ ἀγόρι. Ὅταν προχωρήσῃ λίγο στὴν ἡλικία, δὲν ξέρει πιά κανεὶς πὼς νὰ τῆς φερθῆ· κ' ὕστερα ἔρχεται, φθάνει ἡ κρίσιμη περίοδος τῆς βασιλείας τῆς. Ὁ ἀντρας τὴν πλησιάζει ὡς θαυμαστής· εἶναι ὑποψή-

φιός. Naί, θαυμαστής, γιατί ὄλοι οἱ ὑποψήφιοι θαυμαστές τῆς εἶναι, ἀκόμα κ' ἕνας ἀπατεῶν πᾶνεται στὰ βρόχια, ὅσο πανούργος κι ἂν εἶναι. Ἔτσι κι ὁ δήμιος ἀκόμα, ὅταν καταθέτῃ τὰ σῦνεργα τῆς τέχνης του, γιὰ νὰ πάῃ νὰ ζητήσῃ μιὰ γυναῖκα, λιγάει τὸ γόνα, διατηρώντας ὁμως τὴν πρόθεσι νὰ γλυτώσῃ τὸ γρηγορώτερο ἀπὸ τὴν οικιακὴν ὑπηρεσία, ἂν καὶ τὴ δημόσια ὑπηρεσία του σπάνια τοῦ παρέχεται εὐκαιρία νὰ ἐκτελέσῃ.

Ὁ μορφωμένος ἀνθρώπος δὲ φέρεται κατὰ τρόπο διάφορο. Πέφτει στὰ γόνατα, ἀποδίδει λατρείαν, βλέπει τὴν ἀγαπημένη του σ' ὄλες τίς μορφές τοῦ φανταστικοῦ. Ὑστερα ξεχνᾷ πολὺ γρήγορα πὼς εἶχε πέσῃ στὰ γόνατα, εἶχεν ὁμως πλήρη συνείδησι, ὅσο ἦταν γονατιστός, πὼς ὄλ' αὐτὰ εἶναι φαντασίωσι. Ἄν ἤμουν γυναῖκα, θὰ προτιμοῦσα νὰ πωληθῶ ἀπὸ τὸν πατέρα μου στὸν τελευταῖο πλειοδότη, ὅπως στὴν Ἀσία, γιατί μιὰν ἀγοραπωλησία τὴν καταλαβαίνω. Τί δυστυχία νάσαι κανεὶς γυναῖκα, κ' ἐν τούτοις ἡ δυστυχία του στὴν πραγματικότητα συνίσταται, ὅταν εἶναι κανεὶς γυναῖκα, σὸ γεγονός ὅτι δὲν καταλαβαίνει τὴ δυστυχία του. Ὅταν ἡ γυναῖκα παραπονεῖται τὸ παράπονό τῆς εἶναι ὄχι ὅτι λατρεύεται, ἀλλ' ὅτι ἔπαψε νὰ λατρεύεται. Ἄν ἤμουν γυναῖκα, θ' ἀπέκρουα κάθε περιποίησι καὶ κάθε ἐρωτοτροπία καὶ θὰ ζητοῦσα νὰ μ' ἀφήνουν ἡσυχῃ. Θὰ μοῦ ἦταν ἀρκετὸ νάσαι ἡ ἀδύναμη γυναῖκα, ποῦ εἶμαι πραγματικά, μὰ θὰ πρόσεχα, πᾶγμα ποῦ εἶναι τὸ κυριώτερο, ὅταν ὑπάρχη καὶ τόση δὲ περηφάνεια, νὰ μὴν ἀπομακρύνομαι ἀπὸ τὸν ἀληθινὸ μου δρόμο. Γι' αὐτὸ ὁμως πολὺ λίγο νοιάζεται στ' ἀλήθεια. Ἡ Τζουλιάννα βρίσκεται στὸν ἑβδομον οὐρανὸ κ' ἡ Κυρά-Πέτερσεν εἶν' εὐχαριστημένη μὲ τὴν τύχη τῆς.

Εὐχαριστῶ λοιπὸν τοὺς θεοὺς ποῦμαι ἀντρας κι ὄχι γυναῖκα. Κι ὁμως ἔτσι πόσα πλεονεκτήματα στεροῦμαι! Γιατί ἀπὸ τὸ βακχικὸν ἄσμα ὡς τὴν τραγωδία, ὄλη ἡ ποίησι εἶναι ἕνας ὕμνος στὴ γυναῖκα. Κακό γι' αὐτὴν ὁμως καὶ γιὰ τὸν ἀντρα, ποῦ τὴ λατρεύει, γιατί, ἂν δὲν προσέξῃ καταμεσῆς τῆς λατρείας του, τὸ πρόσωπό του γίνεται δέκα πῆχες. Τὸ ὠραῖο, τὸ ξεσοχό, ὄλη τὴν ἐνεργητικότητά του ὁ ἀντρας τὴν ὀφείλει στὴ γυναῖκα, γιατί τὸν ἐνθουσιάζει. Μόνη ἡ γυναῖκα εἶναι ἔτσι προικισμένη νὰ διεγείρῃ τὸν ἐνθουσιασμό. Πόσοι τρυφεροὶ αὐλητές δὲν ἐρμήνευσαν αὐτὸ τὸ θέμα καὶ πόσοι βοσκοὶ δὲν τὸ ἀφουγκρασθῆκαν! Στ' ἀλήθεια δὲ φωλιάζει καμμιά ζῆλεια μὲς στὴν ψυχὴ μου καὶ μόνο εὐγνωμοσύνη σὸ Θεὸ νοιώθει.

(Ἄκολουθεῖ)

(1) Σ. Μ. Λουδοβίκος Τικ (1773—1853) Γερμανὸς μυθιοστοριογράφος καὶ αἰσθητικὸς, θεωρούμενος ὡς ἀρχηγὸς τῆς Γερμανικῆς ρομαντικῆς σχολῆς.

(2) Σ. Μ. Δρομάκι στὴν Κοπευχάγη.